

Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ensihoidossa

Tarkastuskortti tukemaan ja ohjaamaan toimintaa

LAB-ammattikorkeakoulu

Ensihoitaja (AMK)

2024

Anniina Kilpi, Emma Luotinen

Tiivistelmä

Tekijä(t) Kilpi, Anniina Luotinen, Emma	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 20	Valmistumisaika 2024
Työn nimi Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ensihoidossa Tarkastuskortti tukemaan ja ohjaamaan toimintaa		
Tutkinto Ensihoitaja (AMK)		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio LAB AMK		
Tiivistelmä Opinnäytetyö käsittelee lähisuhdeväkivallan tunnistamisen ongelmakohtia ja tarkastuskortin tarvetta ensihoidossa. Tarkoituksena oli myös lisätä tietoisuutta lähisuhdeväkivallasta. Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, jonka tarkoituksena oli tehdä tarkastuskortti ensihoidon ammattilaisten käyttöön helpottamaan lähisuhdeväkivallan tunnistamista potilastyössä. Teoreettisena tietopohjana käytettiin internet-lähteitä sekä ammattikirjallisuutta. Tuotoksena kehittyi lähisuhdeväkivallan tunnistamisen tarkastuskortti, joka soveltuu käyttöön ensihoidon kentälle. Tarkastuskortin toimivuudesta pyydettiin kommentteja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilta. Tulokset osoittivat, että lähisuhdeväkivallan tunnistamisen tehostaminen hyödyttäisi yksilöä ja yhteiskuntaa.		
Asiasanat lähisuhdeväkivalta, lähisuhdeväkivallan tunnistaminen, ensihoitaja, ensihoito		

Abstract

Author(s) Kilpi, Anniina Luotinen, Emma	Type of Publication Thesis, UAS Number of Pages 20	Published 2024
Title of Publication Recognition of domestic violence in prehospital care Checklist to support and guide actions		
Name of Degree Paramedic (UAS)		
Name, title and organization of the client LAB UAS		
Abstract <p>The thesis touches upon with the problems of not identifying domestic violence in health care and the necessity of checklists in prehospital care. Internet sources and professional literature were used as a theoretic base for knowledge.</p> <p>This thesis is a practice-based thesis. The purpose was to make a checklist for paramedics to ease the recognition of domestic violence among patients. To raise awareness of domestic violence was also included.</p> <p>The checklist for recognizing domestic violence developed to be suitable for use in prehospital care. The Checklist's function was tested by social and healthcare professionals who commented it's usefulness.</p> <p>The result of this thesis shows that improving the recognition of domestic violence would benefit the individual patients and society.</p>		
Keywords domestic violence, recognition of domestic violence, paramedic, prehospital care		

Sisällys

1. Johdanto.....	1
2. Ensihoito.....	2
2.1 Ensihoitajan työnkuva.....	2
2.2 Ensihoitajan koulutus.....	3
3. Lähisuhdeväkivalta	4
3.1 Yleisyys	4
3.2 Lähisuhdeväkivallan käsitteet	5
4. Lähisuhdeväkivalta terveydenhuollon näkökulmasta.....	7
4.1 Tunnistaminen.....	7
4.2 Tunnetut riskit.....	8
4.3 Tarkastuskortin tarve	8
5. Ilmoitusvelvollisuus ja -oikeus sosiaali- ja terveysalalla	9
6. Opinnäytetyön asetelma	11
6.1 Aiheen rajaus	11
6.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite.....	11
6.3 Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä.....	12
7. Suunnitteluvaihe ja tiedonhaku	13
8. Tarkastuskortin toteutus.....	15
9. Tarkastuskortin arviointi	16
10. Pohdinta	19
10.1 Tulokset ja johtopäätökset.....	19
10.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	19
10.3 Opinnäytetyön prosessi	19
10.4 Kehitettävää	21
Lähteet	22

Liitteet

Liite 1. Lähisuhdeväkivallan tunnistamisen tarkastuskortti

Liite 2. Tarkastuskortin lähteet

1. Johdanto

Lähisuhdeväkivalta on väkivaltaa, jonka osalliset ovat tai ovat olleet keskenään läheisessä suhteessa (THL 2023a). Se on yhteiskunnallisesti merkittävä hyvinvointiin vaikuttava tekijä. Valtionneuvoston tutkimuksen mukaan pelkästään naisiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta aiheuttaa vuosittain jopa 150 miljoonan euron lisäkustannukset (Siltala ym. 2022a). Lähisuhdeväkivalta voi aiheuttaa psyykkisiä sekä fyysisiä oireita ja sairauksia. Näihin lukeutuvat muun muassa post-traumaattinen stressihäiriö, pelkotilat, paniikkihäiriö, syömis- ja unihäiriöt sekä laajasti fyysiset vammat. Tyypillisesti myös uhrin lähipiiri altistuu väkivallan vaikutuksille. (THL 2023a.)

Ensihoitaja voi olla uhrin ensimmäinen tai ainoa kontakti. Lähisuhdeväkivalta ei tällä hetkellä kuulu ensihoitajien tutkinnon sisältöön vaan osaaminen jää valinnaisten täydentävien kurssien, oman tiedonetsinnän ja kiinnostuksen varaan. Kentältä puuttuu ohjeistus, kuinka lähisuhdeväkivaltaa tulisi havainnoida ja miten osalliset ohjataan palveluiden pariin. Tämän vuoksi toiminta jää vuorossa olevien hoitajien oman osaamisen ja kiinnostuksen varaan, eikä ole yhtenäistä.

Suomessa on käytössä kymmenillä paikkakunnilla moniammatillisen riskinarvioinnin MARAK- lomake (THL a). Sellaisenaan se ei sovellu ensihoidon kentälle sen vaatiessa turvallisen, luottamuksellisen ja kiireettömän ympäristön. Tätä moniammatillisen tiimin mallia hyödynnettiin rakennettaessa kentälle sopivaa tarkastuskorttia lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen. Tämän avulla varmistetaan eri toimijoiden työskentelyn saumattomuus. Lisäksi esille tuotiin myös viranomaisyhteistyön ja rikoslain näkökulmaa.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on luoda tarkastuskortti lähisuhdeväkivallan tunnistamiseksi ensihoidon kentälle. Lisäksi tarkastuskortin tulee palvelut, joiden pariin osalliset voi ohjata sekä muistutus lakiin perustuvista ilmoitusvelvollisuuksista. Tarkastuskortiksi luodaan strukturoitu muistilista. Sen tavoitteena on yhtenäistää toimintaa sekä auttaa ensihoitajia tunnistamaan lähisuhdeväkivaltaa sekä osallisten ohjaamisessa palveluiden piiriin. Se on muokattavissa eri alueiden palveluihin sopivaksi sekä hyödynnettävissä muualla akuuttihoitotyössä.

2. Ensihoito

2.1 Ensihoitajan työnkuva

Ensihoitajat toimivat ensihoitopalvelun alaisena ambulansseissa. Ensihoito kuuluu osaksi terveydenhuoltoa. (STM 2023.) Ensihoito tapahtuu terveydenhuollon toimipisteiden ulkopuolella (Kuisma ym. 2021, 15). Ympäristö voi olla melkein mitä tahansa aina julkisista tiloista asutuksiin ja erämaahan. Tutkinnolla voi työllistyä myös laajasti muualle terveydenhuollon kentälle esimerkiksi sairaaloiden päivystyksiin tai liikkuviin yksiköihin.

Ensihoitajilta vaaditaan kykyä hahmottaa kokonaisuuksia, ratkaista ongelmia ja toimia paineen alla. Sosiaaliset taidot ja henkinen vahvuus kohdata raskaitakin tilanteita korostuvat. (Opintopolku a.) Työ edellyttää hoitotyön ja lääketieteen osaamista sekä ymmärrystä hyödyntää vaikuttavasti muita terveydenhuollon palveluita sekä sosiaalitoimea. Osaava ensihoitaja kuuntelee ja neuvoo potilasta sekä tämän läheisiä ja osaa ohjata palveluiden äärelle. Rauhallinen ja määrätietoinen käyttäytyminen tulee luonnistua myös henkeä uhkaavissa sekä yllättävissä tilanteissa. (Kuisma ym. 2021, 17.)

Ensihoitajan työnkuva on muuttunut vuosikymmenien aikana ja tehtävämäärät lisääntyneet. Aikoinaan ensihoidon pääasiallinen tarkoitus oli saattaa ammattiapu sydänpysähdyspotilaille sekä onnettomuuksien uhreille ja kuljettaa heidät nopeasti hoitoon. Nykyaikana pyritään tunnistamaan ja hoitamaan laajempaa kirjoa potilaita kuten sydämen vajaatoiminta-, aivoverenkierron häiriö-, myrkytys- sekä sokeritasapainon häiriö potilaita. Päivystysyksiköiden keskittäminen on lisännyt ensihoidon merkitystä. Toimiva ensihoitopalvelu vähentää niiden potilasruuhkaa. Tämä tapahtuu esimerkiksi hoitamalla potilaita kentällä sekä ohjaamalla suoraan tarkoituksen mukaisimpaan hoitopaikkaan. Ensihoidossa potilaan tila tutkitaan ja tarvittavat peruselintoimintojen hoidot kuten verenkierron tukeminen aloitetaan. Kaikkia potilaita ei aina tarvitse kuljettaa suoraan jatkohoitoon. Kotiin jättäminen vaatii kuitenkin harkintaa sekä riittävää hoito-ohjeistusta potilaalle. Potilas voidaan tarvittaessa ohjata hakeutumaan myöhemmin jatkohoitoon omalle terveysasemalle. (Kuisma ym. 2021, 16–20.)

Terveydenhuoltolaki määrittää ensihoitopalvelun sisällön. Tähän kuuluvat muun muassa äkillisesti sairastuneen tai loukkaantuneen potilaan hoidon tarpeen arviointi sekä kiireellinen hoito ensisijaisesti terveydenhuollon hoitolaitoksen ulkopuolella. Ensihoidolle kuuluu myös potilaan ja muiden osallisten kuten hänen läheisensä ohjaaminen psykososiaalisen tuen piiriin. (Terveydenhuoltolaki 1516/2016, 40§.) Ensihoitopalvelu tulee toteuttaa ja suunnitella sujuvaksi kokonaisuudeksi yhteistyössä alueen päivystävien toimipisteiden kanssa (STM 2023).

2.2 Ensiohittajan koulutus

Ensiohittaja (AMK) opinnot ovat 240 opintopisteen laajuiset ja kestävät neljä vuotta. Tutkinto sisältää myös sairaanhoittaja (AMK) tutkinnon. Opintoihin sisältyy teoriaopintoja, käytännön harjoitteluja ja simulaatioita lehtoreiden ohjauksessa sekä harjoittelujaksoja työelämässä. Tutkintoa tarjoaa yhdeksän eri ammattikorkeakoulua kahdeksalla eri paikkakunnalla. (Opintopolku a.)

Perustason ensiohittaja, sosiaali- ja terveysalan perustutkinto on laajuudeltaan 180 osaamispistettä ja kestää kaksi ja puoli vuotta. Koulutusta tarjoaa tällä hetkellä kahdeksan eri ammattikoulua. (Opintopolku b.) Opinnot ovat käytännönläheisiä. Ne sisältävät tiimioppimista, harjoitustehtäviä, taitoharjoitteluja, simulaatioita sekä oppimisjaksoja työelämässä (Sampo).

Lähisuhdeväkivaltaan lisäkoulutukseksi THL tarjoaa maksuttomasti Puutu väkivaltaan – verkkokoulutusta lähisuhdeväkivallasta. Se on ensisijaisesti kohdennettu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille sekä poliiseille, mutta on myös vapaasti kaikkien hyödynnettävissä. Sillä pyritään lisäämään tietämystä lähisuhdeväkivaltaan, annetaan tietoa ihmisoi-keussopimuksista sekä lainsäädännöstä ja ohjataan ammattilaisia tunnistamaan ja puuttu-maan. Koulutuksen suorituksesta saa todistuksen. (THL b.)

Ammattikorkeakoulut tarjoavat valinnaisia opintojaksoja lähisuhdeväkivallasta ja väkivallan ilmenemisen muodoista. Opintojen laajuus on 5 opintopistettä. Kurssit ovat vapaaehtoisia ja opiskelijat hakeutuvat niille oman mielenkiinnon mukaisesti. (Campusonline.)

3. Lähisuhdeväkivalta

3.1 Lähisuhdeväkivallan yleisyys

Tilastokeskus tutki hiljattain parisuhdeväkivallan kokemuksen yleisyyttä Suomessa. Tutkimus osoitettiin satunnaisesti valituille Suomessa asuville henkilöille. Lopullinen otanta tämän tilaston valmistuttua oli vajaa 8 000 henkilöä, joista 81 % naisia ja 19 % miehiä. Korostamme tämän olevan vain parisuhteessa koetun väkivallan tilastoa. Lähisuhdeväkivalta voi olla myös jonkun muun läheisen ihmisen tekemää. (Pietiläinen ym. 2022.)

Tilastokeskuksen yliaktuaari Miina Keski-Petäjän (2022) mukaan parisuhdeväkivallalle on tyypillistä väkivallan kierre ja sen seurausten ulottuminen tekohetkeä laajemmalle heikentäen hyvinvointia merkittävästi. Parisuhdeväkivallan uhreja voivat olla sekä miehet että naiset, mutta aineiston mukaan etenkin naiset kokevat vakavaa ja jatkuvaa väkivaltaa, josta ei välttämättä ulkopuolisille kerrota. Taulukossa 1 kuvataan tilastokeskuksen tutkimuksen tuloksia lähisuhdeväkivallan muotojen yleisyydestä parisuhteessa naisten sekä miesten kokemana. (Pietiläinen ym. 2022.)

Väkivallan muoto	Naiset	Miehet
Henkinen	49 %	41 %
Fyysinen tai sillä uhkaaminen	32 %	18 %
Seksuaalinen	11 %	2 %

Taulukko 1. Lähisuhdeväkivallan muotojen yleisyys (Pietiläinen ym. 2022).

Toistuvaa parisuhdeväkivaltaa kokeneista naisista 60 % ja miehistä 50 % oli kärsinyt viimeisen viiden vuoden aikana väkivallan aiheuttamista fyysisistä vammoista. Tutkimuksen mukaan lähisuhdeväkivallasta parisuhteessa myös usein vaiettiin; naisista 42 % ja miehistä vain 25 % oli kertonut läheiselleen, terveydenhoidossa, tukipalvelulle tai poliisille kokemuksestaan. Näistä yleisimmin kerrottiin läheiselle tai tukipalveluihin. Poliisille kerrottiin harvimminkin. (Pietiläinen ym. 2022.) Terveydenhuollolla tulisi olla isompi rooli ja kyky herkemmin havainnoida asiaa ja tarjota apua. Tämä vaatii ymmärrystä, osaamista sekä toimivan järjestelmän. (Siltala ym. 2022a.)

Lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen tarkoitettuja tarkastuskorttia käytetään tukemaan päätöksen tekoa ja hoitoon ohjaamista. Van der Putin (2019) tuottama englanninkielinen artikkeli kokoaa yhteen 50 eri tutkimuksen sisällön, joiden toteutukseen on käytetty 39:ää eri tunnistamistarkastuskorttia. Näiden tarkastuskorttien tarkoituksena oli pääasiassa tunnistaa

lähisuhdeväkivallan riskejä, arvioida uhrien riskiä joutua lähisuhdeväkivallan uhriksi ja ennustaa lähisuhdeväkivallan uusiutumista. Jotkin tarkastuskortit on suunniteltu tunnistamaan itse tekijä riskiä toteuttaa väkivaltaa uudelleen ja toiset arvioimaan uhrin joutumista uudelleen lähisuhdeväkivallan uhriksi. (Van der Put 2019.) Löytämiämme tällaisia tarkastuskortteja ovat muun muassa HITS, CTS ja SARA.

3.2 Lähisuhdeväkivallan käsitteet

Lähisuhdeväkivallaksi määritellään väkivalta, jota ilmenee läheisessä suhteessa olevien tai olleiden välillä. Lähisuhdeväkivallan alalajeiksi voidaan luokitella perheväkivalta, parisuhdeväkivalta ja seurusteluväkivalta, riippuen siitä millainen suhde osallisilla on. Perheväkivalta ilmenee perheen sisäisissä suhteissa, parisuhdeväkivalta pariskuntien välillä ja seurusteluväkivallasta puhuttaessa tarkoitetaan usein nuorten välisiä parisuhteita. (THL 2023a.) Lähisuhdeväkivalta voi ilmetä monin tavoin muun muassa henkisenä, taloudellisena, fyysisenä, seksuaalisena, kunnia- ja uskonnollisena väkivaltana tai vainoamisena. Näitä väkivallan muotoja voi ilmetä ja usein ilmeneekin myös samaan aikaan.

Henkinen väkivalta vaikuttaa psyykkisesti. Henkinen väkivalta ilmenee haukkumisena, kiusaamisena, uhkailuna tai pelotteluna, kontrollointina, vähättelynä ja jopa eristämisenä muista ihmissuhteista. Väkivallan muodoista juuri psyykkisesti ilmenevä väkivalta voi ulkopuolisen silmin olla haastava tunnistaa. (Mieli ry 2023.) Osallisten voi olla myös itse vaikea tunnistaa henkistä väkivaltaa, sillä se voi alkaa vähitellen pahentuen, jolloin syntyy valheellinen kuva tilanteen normaaliudesta (Nettiturvakoti).

Fyysinen väkivalta on kenties tunnetuin väkivallan ilmenemismuoto. Se voi olla erilaisia uhuriin kohdistuvia fyysisiä tekoja, kuten repimistä, lyömistä tai kuristamista. Pahimmillaan se johtaa vakaviin fyysisiin vammoihin tai uhrin menehtymiseen. Fyysinen väkivalta mielletään usein helpoiten tunnistettavaksi väkivallan muodoksi, koska pahoinpitelyn jäljet voivat olla silmin nähtävissä. Fyysiseen väkivaltaan liittyy lähes aina myös henkistä väkivaltaa. (Ensi- ja turvakotien liitto.) Osalliset voi vähätellä syntyneitä vammoja tai valehdella vammojen syntymekanismista, mikä tekee heidän saamisestansa avun piiriin haastavaa.

Rikoslaisissa on määritelty henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa pahoinpitelyt kolmeen eri ryhmään. Näitä ovat lievä pahoinpitely, pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely. Rikoslaisissa on määritelty rangaistukset taposta vähintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen sekä murhasta elinkautiseen. Myös niiden yrittäminen on rangaistavaa. (Rikoslaki 578/1995 12:1§-7§.)

Seksuaaliväkivalta kattaa kaiken toiminnan, joka loukkaa uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä (THL 2022). Väkivallan ilmenemismuotoja ovat muun muassa

raiskaus, seksiin pakottaminen tai painostaminen, seksuaalinen nöyryyttäminen, seksuaalinen hyväksikäyttö, kajoaminen, sanallinen ahdistelu tai uhrin kuvaaminen ilman lupaa (Nettiturvakoti). Erityisen tärkeää on tunnistaa raiskaus tai sen yritys, jolloin uhri tulee toimittaa SERI-keskukseen tai vaihtoehtoisesti terveyskeskuspäivystykseen tutkimuksiin. Seksuaalirikoksen tekijä on todennäköisemmin uhrille tuttu kuin tuntematon. (Rikosuhripäivystys.)

Rikoslaisissa on määritelty rangaistaviksi teoiksi raiskaus sekä törkeä raiskaus, seksuaalinen hyväksikäyttö, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, kajoaminen ja ahdistelu sekä seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen. Rangaistukset vaihtelevat sakoista kymmenen vuoden vankeuteen. Myös yrittäminen on rangaistavaa raiskausten sekä seksuaalisen kajoamisen kohdalla. (Rikoslaki 723/2022 20:1§-7§.)

4. Lähisuhdeväkivalta terveydenhuollon näkökulmasta

4.1 Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen

Lähisuhdeväkivallan tehokas tunnistaminen terveydenhuollossa voisi vähentää terveydenhuollon kuormitusta ja aiheutuneita kustannuksia. Lähisuhdeväkivalta aiheuttaa terveyshaittoja, jotka voivat olla fyysisiä tai psyykkisiä. Näiden vuoksi uhrin käyttävät terveydenhuoltopalveluita jopa kaksinkertaisen määrän muuhun väestöön verrattaessa. (Siltala 2022b.) Terveyshaittoja, joiden vuoksi lähisuhdeväkivallan uhri saattaa hakeutua terveydenhuoltoon ovat muun muassa

- fyysiset vammat
- erilaiset kiputilat
- vatsaoireet
- gynekologiset vaivat
- univaikeudet
- psykosomaattiset oireet
- mielenterveys- ja päihdeongelmat
- post-traumaattinen stressireaktio (THL 2023a; Siltala 2022b)

Fyysiset vammat pitävät sisällään esimerkiksi palovammat, aivovammat, silmävammat, naarmut ja mustelmat (THL 2023a.) Näiden lisäksi lähisuhdeväkivaltaa kokeneet kärsivät muita useammin pitkäaikaissairauksista, kuten nivelreumasta, astmasta ja sydän- ja verisuonitaudeista. Pitkäkestoinen väkivalta ylläpitää haitallista kroonista stressitilaa elimistössä, mikä altistaa sairauksille. Myös haitallisena stressinhallintakeinona tupakointi ja päihteiden käyttö edesauttavat terveyshaittojen kehittymistä. Joissain tapauksissa uhrin pääseminen terveydenhuollon piiriin voi olla rajoittunutta, jos väkivaltainen osapuoli kontrolloi uhrin vapautta. (Siltala 2022b.)

Siltalan (2022b) mukaan lähisuhdeväkivallan ilmenemisen alitunnistamisen syitä ovat koulutuksen ja ajan puutteellisuus, epäsovivat työtilat ja työntekijöiden asenteet. Siltala kuvaa artikkelissa alitunnistamisen uhrille jopa hengenvaaralliseksi ongelmaksi. Terveydenhuollon työntekijöiden asenteiden ongelmat liittyvät siihen, että väkivallasta kysyminen koetaan epämukavaksi ja potilaiden reaktioita pelätään. Lisäksi suuri osa terveydenhuollon työntekijöistä ei koe lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen kuuluvan heidän työnkuvaansa.

4.2 Tunnetut riskit

Erityisessä riskissä joutua parisuhdeväkivallan kohteeksi ovat raskaana olevat sekä pienten lasten äidit. Tätä pyritään tunnistamaan neuvoloissa seulonnoilla. Suuri riski selittyy velvollisuuksien lisääntymisellä, yöllisellä valvomisella ja vanhemmuuteen liittyvien paineiden määrästä. Myös puutteelliset tunteiden hallinta- ja ilmaisutaidot korostuvat ja lisäävät väkivallan riskiä. Omien tarpeiden huomiointi voi jäädä vanhemmilla vähäiseksi. (THL 2023a.)

Nuorten aikuisten välisissä suhteissa väkivallalle voivat altistaa mahdollisesti keskeneräiset emotionaaliset ja kognitiiviset taidot. Nuoret eivät välttämättä hahmota seurustelusuhhteissa sallitun rajaa. Parisuhteessa puolestaan väkivallan jatkuvuudelle altistaa vaikea irtautuminen. Häpeä ja syyllisyys voivat olla pitkään esteenä suhteesta irtautumiselle sekä avun hakemiselle. Usein parisuhteessa väkivalta muuttuu ajan mittaa rajummaksi ja vakavammaksi. (THL 2023a.) Ihminen tottuu tällöin väkivaltaan. Siitä tulee arkipäiväinen asia, jonka kanssa opetellaan elämään ja selviytymään (Ensi- ja turvakotien liitto).

Erityisen haastavia ovat vanhuksiin sekä vammaisiin ihmisiin kohdistuva väkivalta sekä kunniaan liittyvä väkivalta (THL 2023a). Iäkkäiden sekä vammaisten haavoittuvuutta voi lisätä riippuvuus muista ihmisistä sekä vaikeus puolustaa ja ilmaista itseään. Etenkin ikäänntyneet vammaiset sekä vammaiset lapset ja naiset ovat suuressa riskissä. Usein tekijä on tuttu ihminen kotona tai hoitolaitoksessa. (Rikoksentorjunta.) Toimintarajoitteisten ihmisten on huomattu Suomessa kokevan kaksi kertaa useammin väkivaltaa muuhun väestöön verrattuna. Tähän on huomioitu muukin kuin lähisuhteessa tapahtuva väkivalta. (THL 2023b.)

4.3 Tarkastuskortin tarve

Ensihoidossa moni toimintamalli on strukturoitu, jolloin yhteiset ohjeet ohjaavat toimintaa kentällä. Ensihoitaja joutuu uransa aikana tekemään itsenäisiä päätöksiä potilaan hoidon tarpeesta, ja esimerkiksi potilaan kotiin jättämiselle on omat kriteerinsä eri potilasryhmissä.

Lähisuhdeväkivallan kohtaamiseen, puuttumiseen tai avun tarjoamiseen ei ole selkeää mallia ensihoidossa. Mahdollisen lähisuhdeväkivallan puheeksi otto ja avun piiriin ohjaus jää siis yksittäisen ensihoitajan oman arvion varaan. Helppokäyttöinen ja tilanteen mukaan sovellettava lähisuhdeväkivallan tunnistamisen tarkastuskortti voisi yhtenäistää toimintaa eri alueilla, ja toimia samalla muistikorttina eri jatkokokontaktimahdollisuuksista. Tarkastuskortti kannustaa ottamaan lähisuhdeväkivallan puheeksi potilaan kanssa ja tarjoaa eri jatkokokontakteja.

5. Ilmoitusvelvollisuus ja -oikeus sosiaali- ja terveysalalla

Kaikki potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä ilman potilaan kirjallista lupaa luovuttaa tietoja (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992, 4:13§). Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöillä on Valviran listaamana erilaisia ilmoitusvelvollisuuksia ja -oikeuksia, joita salassapitosäädökset eivät koske. Valviran listaamista velvollisuuksista ja -oikeuksista käsittelemme ne, jotka tätä opinnäytetyötä koskevat.

Rikoslaisissa on säädetty yleinen ilmoitusvelvollisuus suunnitteilla olevan törkeän rikoksen ilmoittamisesta, joka koskee myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Laki velvoittaa ilmoittamaan poliisille tai vaarassa olevalle, jos tietoon tulee suunnitteilla oleva törkeä rikos, joka on vielä mahdollista estää ilmoituksen tekemisellä. (Valvira.)

Terveydenhuollon ammattilaisella, terveydenhuollossa työskentelevällä tai näissä tehtävissä toimivalla on oikeus ilmoittaa poliisille tietoja, kun ne ovat välttämättömiä henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhan arvioinnissa tai estämisessä. Edellytyksenä tälle on, että hoitotehtävissä oleva henkilö on saanut tietoa, jonka perusteella on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi, esimerkiksi perhe- tai lapsensurman. (Valvira.)

Huomioitavaa ilmoittamisessa on, että fyysisen pahoinpitelyn kohdalla syyte oikeus eli syyttäjän oikeus nostaa syyte ilman asianomistajan rikosilmoitusta koskee myös lieviä pahoinpitelyitä niiden kohdistuessa läheiseen. Rikoslaki määrittelee tämän koskevan nykyistä ja entistä aviopuolisoa, sisaruksia, sukulaisia ylenevässä sekä alenevassa sukupolvessa ja henkilöitä, jotka asuvat samassa taloudessa tai on muuten näihin rinnastettavissa henkilökohtaisen suhteen kautta läheiseksi. (Rikoslaki 441/2011, 21:16§.)

Terveydenhuollon ammattilaisen on hyödyllistä tietää poliisin mahdollisuudesta määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon. Tämän poliisipartio voi aloittaa jo hälytyksellä kentällä ja vahvistetaan sittemmin käräjäoikeudessa. Lähestymiskiello voidaan määrätä suojaamaan henkeä, terveyttä, vapautta tai rauhaa. Se voidaan myös määrätä henkilölle, joka asuu samassa osoitteessa. Tällöin kieltoon määrätyn tulee poistua yhteisestä asunnosta. Kiellon laajuus vaihtelee tilanteen mukaan. (Poliisi.)

Lisäksi terveydenhuollon ammattihenkilön oikeuksiin kuuluu ampuma-aseilmoituksen tekeminen poliisille henkilöstä, jonka katsotaan olevan perustellusti käyttäytymisensä tai terveydentilansa vuoksi sopimaton hallussa pitämään ampuma-asetta, aseensa osaa, patruunaa tai vaarallisia ammuksia. (Valvira.)

Sosiaalihuollon tuen tarpeen arviointiin liittyen terveydenhuollon ammattilainen on työssään velvoitettu ohjaamaan tuen tarvitsija avun piiriin tai tehdä itse ilmoitus sosiaalihuollosta

vastaavalle viranomaiselle (Valvira). Huoli-ilmoituksen voi tehdä kuka tahansa ilman kyseessä olevan henkilön suostumusta. Esimerkkejä huoli-ilmoituksen tarpeesta ovat henkilön kykenemättömyys huolehtia itsestään tai turvallisuudestaan. Ilmoitus menee ammattilaisten käsittelyyn palvelutarpeen arvioimiseksi. (Etelä-Karjalan hyvinvointialue.)

6. Opinnäytetyön asetelma

6.1 Aiheen rajaus

Tässä opinnäytetyössä käsittelemme aikuisten välistä lähisuhdeväkivaltaa. Alle 18-vuotiaiden lastensuojeluilmoitus sekä tarvittaessa virka-avun pyytäminen sisältyy ensihoitajan tutkinnon opintoihin. Lasten kohdalla ohjeistus on myös yksinkertainen – pelkkä huoli lapsesta ja hänen elinolosuhteistansa riittää jatkotoimiin. Lapsia suojaa lastensuojelulaki, jonka on määrä turvata kasvuympäristö sekä tasapainoinen ja monipuolinen kehitys (Lastensuojelulaki 417/2007, 1:1§).

Opinnäytetyön aihe rajattiin tarkemmin seksuaaliseen, henkiseen sekä fyysiseen väkivaltaan. Pois jätettiin kunniaväkivalta, joka on aihepiirinä niin laaja ja kulttuurisidonnainen, että siitä voisi tehdä oman opinnäytetyön. Lisäksi rajattiin ulos vainoaminen sekä taloudellinen väkivalta niiden ollessa haastavia havaita lyhyissä ensihoidon kontakteissa.

6.2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tehtävät

Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda taskukokoinen tarkastuskortti, joka auttaa ensihoitajaa tunnistamaan lähisuhdeväkivaltaa ja ohjaamaan potilaat jatkokontakteihin. Tarkastuskortin yhteyteen liitetään yhteystiedot jatkokontakteihin mihin osalliset voi ohjata, kun herää epäily lähisuhdeväkivallasta.

Tavoitteena on lisätä kentällä tietoisuutta lähisuhdeväkivallan ilmenemisestä ja herättää ajatuksia varhaisen tunnistamisen hyötyihin. Lähisuhdeväkivallan tarkastuskortin tulee olla helppokäyttöinen ja selkeä, jotta sen käytön kynnyks on mahdollisimman matala. Sen on tarkoitus olla hyödynnettävissä eteenkin ensihoidon kentällä, mutta myös sovellettavissa muualla terveydenhuollossa. Sen avulla toivotaan myös toiminnan yhtenäistymistä eri sairaanhoitopiirien alueilla.

Opinnäytetyön tehtävät:

1. Etsiä ja valita soveltuvaa tietoa tiedonhaun avulla.
2. Valmistaa kerätyn tiedon pohjalta tarkastuskortti maksutonta Canva-ohjelmaa käyttäen.
3. Kerätä lähisuhdeväkivallan asiantuntijalta sekä ensihoidossa työskentelevältä ensihoitajalta palautetta tarkastuskortista, jonka avulla tarkistaa työn laatu ja kehittää sitä.

6.3 Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on tuoda ammatillinen tuotos käytännön toimintaan esimerkiksi ohje, opas, suunnitelma tai mallinnus. Toiminnallisessa opinnäytetyössä kiteytyvät tiedon ja käytännön yhdistäminen työelämässä hyödylliseksi lopputulokseksi. Työn taustalla olevan tietoperustan lisäksi tulee opinnäytetyössä olla toiminnallisen osuuden kuvaus sekä sen arviointi. (Karelia ammattikorkeakoulu 2024.) Konkreettisen tuotoksen tukena on tietoperusta, eri alojen toimijoita, materiaaleja sekä aineistoja. Lisäksi opinnäytetyön tuotoksen aihe on rajattu aihevalinnan mukaan. Toiminnallisen opinnäytetyön rakenne koostuu tuotoksen suunnittelusta, tuotoksen toteutuksesta ja sen arvioinnista. (Salonen 2013.)

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö. Ammatillisena tuotoksena valmistuu ohje, jossa tuodaan teoretieto käytäntöön tarkastuskortin muodossa. Kortti on suunnattu ensihoidon käyttöön työkentälle. Työssä on selkeä ja perusteltu aiheen rajaus, jonka mukaan se tuotetaan. Kortti arvioidaan lopuksi vielä lähisuhdeväkivallan asiantuntijan sekä ensihoidon kenttätöitä tekevän ensihoitajan avulla, minkä perusteella tuotos viimeistellään.

Suunnitteluvaiheeseen kuuluu opinnäytetyösuunnitelman laatiminen, johon määritellään muun muassa työn tavoitteet, vaiheet, toimijat, materiaalit ja aineistot sekä tiedonhankintamenetelmät. Huomioitavaa on, ettei toimintaa pystytä etukäteen suunnittelemaan kovin tarkasti, sillä moni asia tarkentuu vasta työskentelyn aikana. (Salonen 2013.)

Toteutusvaiheessa realisoituvat suunnitellut aiemmin mainitut osatekijät. Työn toteuttaminen vaatii tiivistä työskentelyä, jonka tuloksena saadaan toiminnallisen opinnäytetyön tuotos. (Salonen 2013.) Opinnäyteraportissa toiminnallista osuutta perustellaan tietoperustalla ja toiminnan kuvauksella (Karelia-ammattikorkeakoulu 2024).

Arviointivaiheessa tuotettuun työhön pyydetään esimerkiksi palautetta muutosehdotuksista ja sen pohjalta tuotosta muokataan tarpeen mukaan. Tekijät yhdessä arvioivat tehtyä tuotosta ja muutosten tarkoituksenmukaisuutta. (Salonen 2013.)

7. Suunnitteluvaihe ja tiedonhaku

Suunnitteluvaiheessa haimme teoreettista tietoa tarkastuskortin sisällön tueksi. Tiedonhaku on tiedon etsimistä eri lähteistä, kuten kirjastosta tai internetistä. Tiedonhakua toteutettiin ammattikirjallisuudesta ja verkkolähteistä etsien tarkoituksenmukaista tietoa opinnäytetyömme teoriapohjaksi. Tutkimustavaksi valittiin tiedonhaku, koska valmista lähisuhdeväkivallan tunnistamistarkastuskorttia ensihoitoon ei ole ja myös tutkimustieto lähisuhdeväkivallasta on vähäistä. Jo saatavilla olevan tiedon vuoksi ei osana opinnäytetyötä toteutettu erillistä tutkimusta.

Opinnäytetyön tiedonhaku aloitettiin syksyllä 2023. Tiedonhakuun määritettiin yksi internet-selain. Hakusanat olivat vapaamuotoisia, ja liittyivät lähisuhdeväkivaltaan, ensihoitoon ja tilastotietoihin lähisuhdeväkivallasta. Hakukoneena toimi Google. Hakusanoilla saatiin useita kymmeniä hakutuloksia, joita karsimme taulukon 2 mukaan.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
<ul style="list-style-type: none"> • Suomessa toisen tai kolmannen sektorin toimijoiden tuottamat verkkosivut • Tieteelliset tutkimukset ovat saatavissa kokonaisuudessaan tai LABPrimo-palvelussa. • Kansainvälinen tutkimustieto ja artikkelit, jotka kohdistuvat lähisuhdeväkivallan tunnistamistarkastuskorttien käyttöön. • lakitekstit • terveysalan ammattikirjallisuus • Lähde on julkaistu ajanjaksolla 2010–2024. • Artikkelin tai tutkimuksen kieli on suomi tai englanti. • Tieto hyödyttää ensihoitajaa työssään. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lähde on maksumuurin takana. • Artikkelit tai tutkimukset ovat julkaistu ennen vuotta 2010. • keskeneräiset hankkeet • Lähde ei tuo uutta tietoa opinnäytetyöhön. • Lähteen kieli on jokin muu kuin suomi tai englanti.

Taulukko 2. Tiedonhaun sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Näillä sisäänotto- ja poissulkukriteereillä löysimme työllemme tarpeellisia lähteitä hyvin ja saimme kasattua vankan teoriapohjan. Aloitimme tässä vaiheessa myös miettimään tarkempaa aiheen rajausta. Mietimme rajausta ensihoidon näkökulmasta sekä huomioimme opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteen.

Opinnäytetyölle olisi ollut hyödyllistä löytää enemmän tietoa jo käytössä olevista lähisuhdeväkivallan tarkastuskorteista ensihoidossa ulkomailla. Tieto olisi tuonut näkökulmaa tarkastuskortin hyödyistä ja perustellut vielä lisää tarkastuskortin tarvetta Suomeen. Englanninkielisistä lähteistä löytyneet tarkastuskortit olivat ensihoidon näkökulmasta yksinkertaisempia ja helppokäyttöisempiä kuin MARAK-lomake, mutta eivät tarjonneet potilaan ohjaamista avun piiriin.

8. Tarkastuskortin valmistaminen

Toteutusvaiheessa huomioimme käytettävien lähteiden hyödyllisyyden ensihoitajan työn näkökulmasta. Jotta tarkastuskortti saataisiin pidettyä taskukokoisena ja yksinkertaisena, mietimme aktiivisesti mikä tieto hyödyttää ensihoitajaa kentällä. Ensihoitaja hyötyy kenttäolosuhteissa yksinkertaisesta mallista, josta tieto löytyy nopeasti ja teksti on yksinkertaistettu check-listan tavoin.

Ensimmäinen vedos tarkastuskortin sisällöstä tehtiin muistivihkoon, jossa hahmoteltiin tarkastuskortin rakennetta. Tämän pohjalta lähdimme karsimaan ja lisäämään kentällä tarvittavaa tietoa luonnosvaiheessa.

Lopullista tarkastuskorttia lähdettiin toteuttamaan Canva-sovelluksella. Ideana oli tehdä visuaalisesti miellyttävä ja yksinkertainen kahtia taitettava kortti, joka on helppo tulostaa A4-paperille. Olimme yhtä mieltä siitä, että tarkastuskortin sisällön on tarjottava kiireisessäkin tilanteessa nopeita vastauksia. Tarkastuskorttiin sisällytettiin yleisimpiä piirteitä, joista huomata lähisuhdeväkivallan, pitkäaikaisoireita, sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisen ilmoitusvelvollisuudet ja -oikeudet sekä jatkokokontakteja avun piiriin. Halusimme tarkastuskortin soveltuvan eri hyvinvointialueilla työskenteleville, joten jatkokokontaktien yhteystiedot jätettiin itse täytettäväksi oman alueen tiedoilla.

Ulkonäöltä valittiin tarkastuskortin pohjaväriksi neutraalin vihreän värin. Fontiksi valikoitui Canvan valikoimasta HK Grotesk, joka koettiin selkeälukuiseksi. Sisältö toteutettiin luetteloina, jotta tiedon etsiminen kortista on selkeää ja nopeaa. Kortin kokoa testattiin tulostamalla A4-paperille muutamia eri kokoja, joita mallattiin ensihoitajan tyypillisten työhousujen reisitaskuun. Päädyimme kokoon 12,7cm x 17,96cm.

9. Tarkastuskortin arviointi

Tarkastuskortin ensimmäinen versio (Kuva 1.) lähetettiin yhdelle ensihoidon liikkuvassa päivystyksikössä työskentelevälle sairaanhoitajalle, ensihoitajalle sekä yhdelle lähisuhdeväkivallan vastaisen työryhmän erikoisasantuntijalle sähköpostitse liitteenä 7.3.2024. Jokainen heistä myös kuuluu alueen lähisuhdeväkivallan työryhmään. Sähköpostin yhteyteen liitettiin kysymyksiä, jotka ohjasivat saatavaa palautetta tarkastuskortista. Kysymykset valikoimme kohdistumaan Annoimme kysymyksiin vastausaikaa 17.3. asti, jonka jälkeen tul- leita vastauksia ei huomioitu tarkastuskortin kehittämisessä. Saatujen vastausten perus- teella tehtiin tarvittavia muokkauksia tarkastuskortin ulkoasuun ja sisältöön. Asiantuntijan avulla myös varmistettiin, että tarkastuskortin sisältämät tiedot pitävät paikkansa ja mitään oleellista ei puutu.

Tunnista lähisuhdeväkivalta	ILMOITUSVELVOLLISUUS/-OIKEUS
<p>HUOLESTU, JOS...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Potilaan kertomus ja vammamekanismi eivät täsmää, tai kertomus muuttuu • Läheinen vahtii/keskeyttää/selittelee • Alistunut, lamaunut, vihamielinen/kiihtynyt käytös • Avun soittamista on viivytelty • Tapahtuneen kieltäminen, häpeä • Potilaalla on eri ikäisiä vammoja • Väkivallan kierre: hyvät ja huonot vaiheet suhteessa vaihtelevat <p>Pitkäaikaiset oireet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Post-traumaattinen/toksinen stressi • Itsetuhoisuus tai väkivaltaisuus • Pelkotilat • Paniikkihäiriö • Psykosomaattiset häiriöt • Päihteiden väärinkäyttö • Muut mielenterveysongelmat • Pitkittyneet kiputilat 	<p>ILMOITUSVELVOLLISUUS/-OIKEUS</p> <p>Velvollisuudet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • suunnitteilla oleva törkeä rikos, joka on vielä estettävissä <p>Oikeudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • asean/aseen osan hallussapitäjä, jos henkilö on perustellusti sopimaton sen hallussapitoon • perusteltu epäily jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi <p>HUOM!</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaikki läheiseen kohdistuvat pahoinpitelyt ovat yleisen syytteen alla • Huoli-ilmoituksen voi tehdä kenestä vain. • Muista myös alaikäisiin kohdistuvat velvollisuudet! <p>ALUEESI YHTEYSTIEDOT(TÄYTÄ)</p> <p>Sosiaali- ja kriisipäivystys: _____</p> <p>Turvakoti: _____</p> <p>SERI-tukikeskus: _____</p> <p>Muuta:</p> <p>Tarjoo apua ja jatkokontakteja!</p>

Kuva 1. Ensimmäinen versio tarkastuskortista

Vastauksia saatiin ensihoitajalta ja lähisuhdeväkivallan erityisasiantuntijalta. Kummankin mielestä Huolestu jos -osio oli oikein hyvä. Pitkäaikaiset oireet -osio puolestaan ei heidän mielestään tuntunut tarkastuslistaan sopivan ja sen tarkoitus jäi epäselväksi. Myös ilmoitusvelvollisuudet ja -oikeudet jäivät epäselväksi ja vaatisivat seuraavaan versioon tarkennusta. Lähetettyyn sähköpostiin liitetyt kysymykset ja niistä saadut vastaukset on eritelty taulukkoon 3.

E=ensihoitaja, L=lähisuhdeväkivallan erityisasiantuntija

Kysymys	Vastaukset
<p>sisältö: Onko tarkastuslistan sisältö muotoiltu ymmärrettävästi?</p>	<p>Opas on hieman irtonainen ja myös nuo oikeudet/velvollisuudet kohta jää vähän myös kysymysmerkiksi. (E)</p> <p>E erityisen hyvä osio on: Huolestu jos... tähän on koottu hyvin kuvaavia ja konkreettisia asioita. (L)</p> <p>Pitkäaikaiset oireet: onko nämä sellaisia oireita, jotka voivat liittyä hyvin moneen asiaan – rajaako tämä pois ajattelua, että lähisuhdeväkivaltaa voi esiintyä myös perheissä, joka vaikuttaa päälle päin ”ihan tavalliselta perheeltä”? (L)</p> <p>Ilmoitusvelvollisuus/-oikeus: tähän tarkentaisin vielä, mikä ilmoitus on poliisille, mikä sosiaalihuoltoon. Mainitsisin erikseen myös lastensuojeluilmoituksen. (L)</p>
<p>sisältö: Onko tarkastuslistan sisältö hyödyllistä ja tarkoituksenmukaista?</p>	<p>Ensimmäinen osio oli hyvä mutta oppaaseen enemmän vinkkejä toimia ks. tehtävillä, jotta siitä olisi oikeasti hyötyä ensihoitajille. Samaa palautetta tuli vuoron muilta ensihoitajilta. (E)</p> <p>Pitkäaikaisten oireiden osio, onko se hyödyllinen vai mikä sen funktio oli? (E)</p> <p>Ensihoidossa toivottaisiin konkreettisia lyhyitä neuvoja puheeksi ottoon (millä sanoilla/miten ottaa puheeksi). (E)</p> <p>Kyllä, erityisesti: Huolestu jos... lisäksi alueelliset yhteystiedot ovat tärkeitä ja ilmoitusvelvollisuus, tosin tarkentaisin tätä. (L)</p>
<p>ulkoasu: Onko tarkastuslista helppokäyttöinen ja selkeä?</p>	<p>On selkeä ja visuaalinen ulkoasu helppolukuinen! (L)</p>
<p>Avoin palaute (muutosehdotukset, korjaukset/lisäykset sisältöön)</p>	<p>Alueen yhteystiedot turvakoteihin yms. voisi olla jo valmiiksi oppaassa, ilman kynällä täyttämistä. (E)</p>

	Ehkä sellaisten tiesitkö! -osion laittaminen voisi myös olla. (E)
--	---

Taulukko 3. Palautteet tarkastuskortin ensimmäisestä versiosta.

Ensihoitajalta saadussa palautteessa esille nousi tarve saada kentälle konkreettisia ohjeita lähisuhdeväkivallan puheeksi ottamiseen. Tarkastuskortin tarkoituksena on kuitenkin keskittyä lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen ja hoitoon ohjaamiseen. Toimintaohjeen laatiminen olisi yksinään jo toisen opinnäytetyön aihe. Huomioimme kuitenkin palautteen ja päätimme kuitenkin lisätä korttiin lyhyen vinkki – osion. Siihen kokosimme lyhyesti ohjeita millä pääsee alkuun tilanteen eteenpäin viemisessä.

Huomioimme kaiken saadun palautteen tehdessämme muokkauksia lopulliseen tarkastuskorttiin (Liite 1.). Tarkastuskortista poistettiin kokonaan ilmoitusvelvollisuudet ja -oikeudet, koska niiden muotoilu ymmärrettävästi pieneen tilaan ei onnistunut. Tyydyimme lopullisessa tarkastuskortissa kehotukseen katsoa velvollisuudet ja oikeudet Valviran sivuilta, johon ne myös päivittyvät aina ajantasaisiksi. Lisäksi pitkäaikaiset oireet -osio poistettiin palautteen perusteella. Alueellisia yhteystietoja emme palautteesta huolimatta lisänneet sillä se poistaisi mahdollisuuden käyttää korttia muilla hyvinvointialueilla. Itsessään työkalun ulkonäköä ei tarvinnut muuttaa, koska siihen kaikki osapuolet olivat tyytyväisiä.

10. Pohdinta

10.1 Tulokset ja johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä tarkastuskortti lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen ensihoidossa. Tarkastuskortti sisältää lähisuhdeväkivallan piirteitä, vinkkejä lähisuhdeväkivallan kohtaamiseen ensihoidon tehtävällä sekä muistutus ilmoitusvelvollisuuksista ja -oikeuksista. Kortissa on lisäksi kohta, johon tulee kirjoittaa alueen yhteystiedot avunpiiriin ohjaamisen kannalta hyödyllisille toimijoille. Kortista keskityttiin tuottamaan mahdollisimman helppokäyttöinen ja ensihoidon lyhyisiin kontakteihin sopiva, jotta kynnyks hyödyntää sitä olisi mahdollisimman matala.

Tarkastuskortti tehtiin onnistuneesti ja saadun palautteen pohjalta sitä myös jatkokehitettiin. Varsinaisesta kortin käytöstä potilastilanteessa ei ole tuloksia, koska emme toteuttaneet testausjaksoa kenttäolosuhteissa. Jos aikataulussa olisi ollut joustoa, olisimme voineet kerätä palautetta myös itse kortin käytöstä.

10.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Aineistoa kerättiin mahdollisimman laajasti eri lähteistä, jotta työstä saatiin mahdollisimman kattava ja moniulotteinen. Pääasiassa käytettiin Suomessa julkaistuja luotettavia artikkeleita ja tilastotutkimuksia. Myös kansainvälisten artikkeleiden ja tutkimustulosten julkaisuja hyödynnettiin, joista keskityttiin nimenomaan tarkastuskorttien ja -listojen tutkittuun käyttöön. Näiden avulla pyrittiin saamaan luotettavan ja vakaan pohjan eteenkin työn päämäärälle eli tiedon lisäämiselle ja käytännön työhön tuotavaan tarkastuskorttiin.

Asiantuntijana käytettävissä oli työelämän edustaja Etelä-Karjalan lähisuhdeväkivallan työryhmästä, jonka asiantuntijuutta hyödynnettiin toteutusvaiheessa tarkastuskortin tarkastuksessa. Tarkistuslistan kommentointiin osallistui lisäksi ensihoidossa työskentelevä ensihoitaja, joka kuuluu lähisuhdeväkivallan työryhmään. Hänen kauttansa saatiin näkemystä ensihoidon kentän näkökulmasta tarkistuslistan toteuttamiseen.

10.3 Opinnäytetyön prosessi

Opinnäytetyön ideointi aloitettiin keväällä 2023. Yliarvioimme ajan, joka meillä oli käytettävissä keväällä ja kesällä, minkä vuoksi aikataulu viivästyi. Onneksemme meillä oli kuitenkin koko ajan selkeänä mielessä millaisen opinnäytetyön haluamme tuottaa, jolloin ajatusta pystyi työstämään jo ennen varsinaista suunnittelua ja toteutusta.

Opinnäytetyösuunnitelman rakentaminen aloitettiin syksyllä 2023. Sinä aikana oli useita lähi- ja Teams-tapaamisia, joissa yhdessä tehtiin opinnäytetyötä tai jaettiin vastuualueita. Tapaamisia oli riittävästi ja ne tukivat sekä oppimista että tavoitteiden saavuttamista. Opinnäytetyösuunnitelma valmistui joulukuussa 2023.

Keväällä 2023 otettiin ensimmäisen kerran yhteyttä Etelä-Karjalan hyvinvointialueen lähisuhdeväkivallan vastaisen työn erikoisasiantuntijaan, joka kiinnostui auttamaan meitä tarkastuskortin rakentamisessa. Yhteistyö jatkui helmikuussa 2024, kun pidettiin yhteinen Teams-palaveri. Tuolloin läpikäytiin opinnäytetyösuunnitelma ja asiantuntija teki oman erityisosaamisensa perusteella lisäysehdotuksia teoriapohjaan. Tiiviimpäkin yhteistyötä harjoitettiin lähisuhdeväkivallan työryhmän kanssa, mutta rajoitteeksi tälle osoittautuivat tiukka aikataulu ja tutkimusluvan hakeminen hyvinvointialueelta. Tarkastuskortin teoriapohjaa päädyttiin täten perustelemaan jo tutkituiden lähteiden avulla sekä palautekyselyllä.

Alkukevään 2024 aikana sitouduttiin tekemään tiiviisti opinnäytetyötä aina kun omiin aikatauluihin sopi. Alkuperäisestä aikataulusta, jonka tavoitteena oli saada opinnäytetyö valmiiksi helmikuussa 2024, jouduttiin joustamaan. Maaliskuussa 2024 opinnäytetyö saatiin kokonaisuudessa valmiiksi kuukautta suunniteltua myöhemmin.

Opinnäytetyöprosessin aikana opimme paljon lähisuhdeväkivallan eri muodoista ja sen alitunnistamisen ongelmista. Syvensimme aikaisempaa ymmärrystämme muotojen laaja-alaisuuteen ja siihen, kuinka eri tavoin väkivalta voikaan ilmetä lähisuhteissa. Ymmärsimme kuinka alitunnistamisen ongelmat ovat laaja-alaisia ja kuinka henkilökunnan omat kokemukset siitä voivat olla osasyynä vaikeuttamassa lähisuhdeväkivaltaan puuttumista.

Opimme ajattelemaan lähisuhdeväkivaltaa ja sen tunnistamisen ongelmia kokonaisuutena, jossa kietoutuu väkivallan monimuotoisuus ja varhaisen tunnistamisen hyödyt. Meille selkeytyi, kuinka laajasta ongelmasta on kyse ja kuinka paljon inhimillistä kärsimystä sekä taloudellista vaikutusta sillä on yhteiskunnassamme. Lähisuhdeväkivaltaa ei voi yksi opinnäytetyö ratkaista vaan siihen tarvitaan paljon työtä laajalla kentällä sekä eri toimijoiden yhteistyötä. Toivomme kuitenkin, että työmme herättelee ensihoidon ammattilaisia tälle muutokselle ja olisi yhden askeleen eteenpäin.

Opinnäytetyön aikana tajusimme, kuinka prosessi vaati paljon kriittistä tiedon etsintää ja kiinnostusta aiheeseen. Tietoa oli saatavilla monelta eri toimijoilta. Täytyi siis oppia etsimään ja karsimaan vain ne lähteet, jotka palvelevat opinnäytetyömme tarkoitusta ja tavoitteita. Opinnäytetyön toteuttaminen toi myös meille itsellemme ammatillista osaamista, jota hyödyntää tyouralla. Opimme asettamaan tavoitteita sekä työskentelemään yhdessä niiden eteen määrätietoisesti. Jouduimme myös perustelemaan itsellemme ja apuna olleille

asiantuntijoille työn tarkoitusta ja tavoitteita. Uskomme, että hyödyimme opinnäytetyön tuomasta kokemuksesta työelämän kehitystehtävissä ja vastuualueissa.

10.4 Kehitettävää

Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin lähisuhdeväkivallan tunnistamista ja sen hyödyllisyyttä yksilölle sekä yhteiskunnalle. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi tarkastuskortti, jonka on tarkoitus auttaa ensihoitajaa tunnistamaan lähisuhdeväkivalta työssään. Opinnäytetyön aiheen rajaaminen sulki pois erillisen toimintakortin tekemisen tämän lisäksi.

Jatkossa voisi olla hyödyllistä toteuttaa koko Suomen tai yhden hyvinvointialueen laajuinen tutkimus ensihoitajien kyvystä ja halusta tunnistaa lähisuhdeväkivaltaa. Toinen hyödyllinen tutkimusaihe on ensihoitajien kohtaaman lähisuhdeväkivallan yleisyys potilastyössä.

Hyvinvointialuelähtöisesti olisi hyvä saada tulevaisuudessa yhteneväisiä ohjeita lähisuhdeväkivallan uhrin asianmukaiseen kohtaamiseen ja jatkohoitoon ohjaamiseen. Lähisuhdeväkivallan kohtaamiseen voisi kehittää ensihoitoon erillisen toimintakortin, joka antaisi vielä tarkemmin esimerkiksi kysymyspatteristoa kenttäolosuhteisiin.

Lähteet

Campusonline. Lähisuhdeväkivalta. Kurssikuvaus. Viitattu 16.2.2024. Saatavissa: <https://campusonline.fi/course/lahisuhdevakivalta-8/>

Etelä-Karjalan hyvinvointialue. Ilmoita huolesta. Viitattu 7.3.2024. Saatavissa: <https://www.ekhva.fi/asiakkaalle/kanssasi/ilmoita-huolesta/>

Ensi- ja turvakotien liitto. Tunnista väkivalta. Viitattu 11.9.2023. Saatavissa: <https://ensija-turvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/tunnista-vakivalta/#avopalvelut1246-a579>

Karelia ammattikorkeakoulu. 2024. Karelian opinnäytetyön ohje: Opinnäytetyön eri muodot. Viitattu: 7.3.2024. Saatavissa: <https://libguides.karelia.fi/c.php?g=679019&p=4901221>

Kuisma, M. Holmström, P. Nurmi, J. Porthan, K & Puolakka, T. 2021. Ensihoito. Helsinki: Sanoma Pro.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992. Viitattu 14.10.2023 Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 20.9.2023. Saatavissa: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Mieli ry. 2023. Henkinen väkivalta satuttaa sisältäpäin. Viitattu 11.9.2023. Saatavissa: <https://mieli.fi/vaikea-elamantilanne/vakivalta/henkinen-vakivalta-satuttaa-sisaltapain/>

Nettiturvakoti. Väkivallan monet muodot. Viitattu 5.10.2023. Saatavissa: <https://nettiturvakoti.fi/tunnista-vakivalta/vakivallan-monet-kasvot/>

Opintopolku a. Ensihoitaja (AMK). Koulutuksen perustiedot. Viitattu 16.2.2024. Saatavissa: <https://opintopolku.fi/konfo/fi/koulutus/1.2.246.562.13.00000000000000000205?order=desc&size=20&sort=score>

Opintopolku b. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto. Koulutuksen perustiedot. Viitattu 16.2.2024. Saatavissa: <https://opintopolku.fi/konfo/fi/koulutus/1.2.246.562.13.00000000000000000008?order=desc&size=20&sort=score>

Pietiläinen, M. Keski-Petäjä, M & Attila, H. 2022. Parisuhdeväkivallan kokemukset yleisiä Suomessa – lisätietoja webinaarissa 15.6.2022. Viitattu 5.3.2024. Saatavissa: <https://www.stat.fi/uutinen/parisuhdevakivallan-kokemukset-yleisia-suomessa-lisatietoja-webinaarissa-1562022>

- Poliisi. Lähestymiskielto. Viitattu: 21.3.2024. Saatavissa: <https://poliisi.fi/lahestymiskielto>
- Rikoksantorjunta. Ikääntyneisiin ja vammaisiin kohdistuva väkivalta. Viitattu: 23.2.2024. Saatavissa: <https://rikoksantorjunta.fi/ikaantyneisiin-ja-vammaisiin-kohdistuva-vakivalta>
- Rikoslaki 8.7.2022/723. Viitattu 22.9.2023. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220723>
- Rikoslaki 441/2011. Viitattu 22.9.2023. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110441#Lidm46651396708000>
- Rikoslaki 21.4.1995/578. Viitattu 20.9.2023. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1995/19950578#Lidm46651395659936>
- Rikosuhripäivystys. Ohjeita raiskauksen uhrille. Viitattu 14.10.2023. Saatavissa: <https://www.riku.fi/oppaat-ja-ohjeet/ohjeet-raiskauksen-uhrille/>
- Sampo. Perustason ensihoitaja. Viitattu 16.2.2024. Saatavissa: https://www.edusampo.fi/opiskelemaan/hae_opiskelijaksi/yhteishaku/perustason_ensihoitaja
- Salonen, K. 2013. Puheenvuoroja 72. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 2.11.2023. Saatavissa: <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>
- Siltala, H. Hisasue, T. Hietämäki, J. Saari, J. Laajasalo, T. October, M. Laitinen H-L. Raitanen, Jani. 2022a. Lähisuhdeväkivallasta aiheutuva palveluiden käyttö ja kustannukset Terveys-, sosiaali- ja oikeuspalveluissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. Viitattu: 2.11.2023. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164292/VNTEAS_2022_52.pdf?sequence=13&isAllowed=y
- Siltala, H. 2022b. Lähisuhdeväkivallan tehokkaampi tunnistaminen vähentäisi väkivallasta aiheutuvia terveyshaittoja ja -kustannuksia. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Viitattu: 5.3.2024. Saatavissa rajoitetusti: <https://www.duodecimlehti.fi/duo16862>
- STM. 2023. Ensihoito. Viitattu 28.2.2023. Saatavissa: <https://stm.fi/ensihoito>
- Terveystieteiden tutkimuskeskus. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 16.2.2024. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>
- THL a. MARAK – moniammatillinen riskinarviointi. Viitattu 14.2.2024. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/vakivalta/tyon-tueksi/marak-moniammatillinen-riskinarviointi>
- THL b. Verkkokoulut. Viitattu 16.2.2024. Saatavissa: <https://thl.fi/palvelut-ja-asiointi/verkkokoulut>

THL. 2023a. Lähisuhdeväkivalta. Viitattu 5.3.2024. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/vakivalta/vakivallan-muodot/lahisuhdevakivalta>

THL. 2023b. Vammaisuus ja väkivalta. Viitattu 5.3.2024. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/vakivalta/eri-ryhmat-ja-vakivalta/vammaisuus-ja-vakivalta>

THL. 2022. Seksuaaliväkivalta. Viitattu 12.9.2023. Saatavissa: https://thl.fi/aiheet/vakivalta/vakivallan-muodot/seksuaalivakivalta#Seksuaaliv%C3%A4kivalan_ja_h%C3%A4irinn%C3%A4n_yleisyys_lapsilla_ja_nuorilla

Valvira. Ammattihenkilön ilmoitusvelvollisuudet ja oikeudet. Viitattu 5.10.2023. Saatavissa: <https://valvira.fi/sosiaali-ja-terveydenhuolto/ammattihenkilon-ilmoitusvelvollisuudet-ja-oikeudet>

Van der Put, C. Gubbels J. & Assink, M. 2019. Predicting domestic violence: A meta-analysis on the predictive validity of risk assessment tools. Volume 47. Viitattu: 2.11.2023. 100–116. Saatavissa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1359178918302076>

Liite 1. Lähisuhdeväkivallan tunnistamisen tarkastuskortti

	Taita tästä
<p>Tunnista lähisuhdeväkivaltalta</p> <p>HUOLESTU, JOS...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Potiaan kertomus ja vammamekanismi eivät täsmää, tai kertomus muuttuu • Läheinen vahtii/keskeyttää/seiittelee • Alistunut, lamautunut, vihamielinen/kiiltynyt käytös • Avun soittamista on viivytetty • Tapahuneen kieltäminen, häpeä • Potilaalla on eri ikäisiä vammoja • Väkivallan kierre: hyvät ja huonot vaiheet suhteessa vaihtelevat <p>VINKKI!</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ota potilas autoon tai erilliseen huoneeseen • Kysy suoraan lähisuhdeväkivallasta, esim: <ul style="list-style-type: none"> ◦ Onko joku satuttanut sinua? ◦ Koetko lähisuhdeväkivaltaa? • Kerro, että keskustelu on luottamuksellista • Luo turvallinen ilmapiiri <p>Lititä tehtävälle tarvittaessa poliisi ja/tai sosiaali- ja kriisipäivystys.</p>	<p>MUISTITKO?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Muista ilmoitusvelvollisuutesi ja -oikeutesi sosiaalitoimelle ja poliisille! (katso: valvira.fi) • Huoli-ilmoituksen voi tehdä kenestä vain. • Onko tarvetta lastensuojeluilmoitukselle? • Kaikki läheiseen kohdistuvat pahoinpitelyt ovat yleisen syytteen alla ilman asianomaisen rikosilmoitusta. • Poliisilla on mahdollisuus asettaa välittömästi voimaan tuleva väliaikainen lähestymiskielto. <p>ALUEESI YHTEYSTIEDOT (TÄYTTÄ)</p> <p>Sosiaali- ja kriisipäivystys:-----</p> <p>Turvakoti:-----</p> <p>SERI-tukikeskus:-----</p> <p>Muuta:</p> <p>Tarjoa apua ja jatkokontakteja!</p>

Liite 2. Tarkastuskortin lähteet

Tunnista lähisuhdeväkivalta**HUOLESTU, JOS...**

- Potilaan kertomus ja vammamekanismi eivät täsmää, tai kertomus muuttuu [1]
- Läheinen vahtii/keskeyttää/selittelee
- Alistunut, lamautunut, vihamielinen/kiihtynyt käytös [1]
- Avun soittamista on viivytelty
- Tapahtuneen kieltäminen, häpeä [1]
- Potilaalla on eri ikäisiä vammoja [2]
- Väkivallan kierre: hyvät ja huonot vaiheet suhteessa vaihtelevat [3]

VINKKI!

- Ota potilas autoon tai erilliseen huoneeseen
- Kysy suoraan lähisuhdeväkivallasta [4], esim:
 - Onko joku satuttanut sinua?
 - Koetko lähisuhdeväkivaltaa?
- Kerro, että keskustelu on luottamuksellista
- Luo turvallinen ilmapiiri

Liitä tehtävälle tarvittaessa poliisi ja/tai sosiaali- ja kriisipäivystys.

MUISTITKO?

- Muista ilmoitusvelvollisuutesi ja -oikeutesi sosiaalitoimelle ja poliisille! (katso: valvira.fi)[5]
- Huoli-ilmoituksen voi tehdä kenestä vain.[6]
- Onko tarvetta lastensuojeluilmoitukselle?
- Kaikki läheiseen kohdistuvat pahoinpitelyt ovat yleisen syytteen alla ilman asianomaisen rikosilmoitusta.[7]
- Poliisilla on mahdollisuus asettaa välittömästi voimaan tuleva väliaikainen lähestymiskielto.[8]

ALUEESI YHTEYSTIEDOT (TÄYTÄ)

Sosiaali- ja kriisipäivystys: _____

Turvakoti: _____

SERI-tukikeskus: _____

Muuta:

Tarjoa apua ja jatkokontakteja!

Taita tästä

1. THL. 2023a. Lähisuhdeväkivalta. Viitattu 5.3.2024. Saatavissa: <https://thl.fi/aiheet/vakivalta/vakivallan-muodot/lahisuhdevakivalta>
2. Ensi- ja turvakotien liitto. Tunnista väkivalta. Viitattu 11.9. 2023. Saatavissa: <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/tunnista-vakivalta/#avopalvelut1246-a579>
3. Nettiturvakoti. Väkivallan monet muodot. Viitattu 5.10.2023. Saatavissa: <https://nettiturvakoti.fi/tunnista-vakivalta/vakivallan-monet-kasvot/>
4. Ensi- ja turvakotien liitto. Ota väkivalta puheeksi. Viitattu 10.3.2024. Saatavissa: <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/ota-vakivalta-puheeksi/>
5. Valvira. Ammattihenkilön ilmoitusvelvollisuudet ja oikeudet. Viitattu 5.10.2023. Saatavissa: <https://valvira.fi/sosiaali-ja-terveydenhuolto/ammattihenkilon-ilmoitusvelvollisuudet-ja-oikeudet>
6. Etelä-Karjalan hyvinvointialue. Ilmoita huolesta. Viitattu 7.3.2024. Saatavissa: <https://www.ekhva.fi/asiakkaalle/kanssasi/ilmoita-huolesta/>
7. Rikoslaki 441/2011. Viitattu 22.9.2023. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110441#Lidm46651396708000>
8. Poliisi. Lähestymiskielto. Viitattu: 10.3.2024. Saatavissa: <https://poliisi.fi/lahestymiskielto>